

Sygn. akt III CSK 198/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 kwietnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa S. sp. z o.o., H. M., J. K. i K. K.
przeciwko Gminie W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 5 kwietnia 2013 r.,

skargi kasacyjnej S. sp. z o.o. od wyroku Sądu Okręgowego w [...]

z dnia 12 grudnia 2011 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza na rzecz pozwanej od powódki S. sp. z o.o. kwotę 1200 (tysiąc dwieście) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Rejonowego oddalającego powództwo o zasądzenie zadośćuczynienia oraz sumy na cel społeczny z tytułu naruszenia dóbr osobistych powoda.

Sąd Okręgowy zaaprobował ustalony przez Sąd pierwszej instancji stan faktyczny i przyjął go za własny. Ustalił, że od dnia 2 czerwca 2008 r. z wniosku S. spółki z o.o. toczyło się postępowanie o ustalenie warunków zabudowy dla inwestycji polegającej na rozbudowie budynku socjalno – magazynowego zakończone pozytywną decyzją Burmistrza Gminy W. z dnia 6 sierpnia 2008 r., w toku którego powódka złożyła skuteczne zażalenie na nierozpoznanie sprawy w terminie. Z uwagi na podanie do publicznej wiadomości w dniu 27 listopada 2008 r. o udostępnieniu do wglądu projektu zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy W., powódka pismami z dnia 6 stycznia 2009 r., 9 października 2009 r. i 2 listopada 2009 r. wystąpiła do pozwanej Gminy o ujęcie w projekcie działki nr [...], stanowiącej własność Lasów Państwowych, jako działki przeznaczonej pod działalność przemysłową. Dwukrotnie otrzymała odpowiedź odmowną, a następnie radny O. złożył na sesji Rady Miejskiej w dniu 9 listopada 2009 r. wniosek o uwzględnienie wniosku powódki. W tym dniu projekt został wycofany z porządku obrad, następnie Burmistrz udzielił Radzie informacji, że zostały podjęte działania zmierzające do przedstawienia projektu uwzględniającego wniosek powódki i ostatecznie w dniu 5 sierpnia 2010 r. Rada podjęła uchwałę w sprawie zmiany studium, jednak w dniu 24 sierpnia 2010 r. stwierdzono jej nieważność w wyniku postępowania nadzorczego wszczętego przez Wojewodę [...]. H. M., K. K. i J. K. w dniu 22 grudnia 2008 r. wystąpili do Burmistrza Gminy W. z wnioskiem o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia polegającego na budowie stacji paliw z myjnią samochodową, stacją transformatorową oraz stosowną infrastrukturą techniczną. Burmistrz dwukrotnie, w dniu 16 marca 2009 r. i 22 września 2009 r., wydał decyzję odmowne, które zostały uchylone przez Samorządowe Kolegium Odwoławcze. Następnie w dniu 23 grudnia 2009 r. przedłużył termin rozpoznania wniosku do dnia 23 stycznia 2010 r. i wskutek skargi wnioskodawców na beczynność Wojewódzki Sąd Administracyjny wyrokiem z dnia

22 lipca 2010 r. zobowiązał Burmistrza do wydania w terminie jednego miesiąca stosowanego aktu administracyjnego.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, że wskazane przez powodową spółkę naruszenie wolności w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej nie należy do kategorii dóbr osobistych w rozumieniu art. 23 k.c. W szczególności takim naruszeniem nie jest bezczynność pozwanej Gminy czy wydawanie negatywnych dla powodów decyzji administracyjnych. Ochrony swych praw mogą oni dochodzić w trybie przewidzianym w art. 37 i 38 k.p.a. Odnosząc się do zakresu pojęciowego wyrażenia „dobra osobiste” określonego w art. 23 k.c. i opowiadając się za wielością praw podmiotowych chroniących poszczególne dobra osobiste Sąd drugiej instancji wskazał, że zróżnicowane dobra osobiste są wyrazem ochrony jednego najważniejszego stanu rzeczy, a mianowicie osobistego, godnego wymiaru egzystencji człowieka. Z punktu widzenia osoby fizycznej świadomość naruszenia jakiegokolwiek jej dobra osobistego powoduje jednakowe, co do charakteru, dotknięcia sfery jej uczuć psychicznych, powodujące charakterystyczne wzburzenie emocjonalne. W kontekście wskazanych uregulowań konstytucyjnych dóbr osobistych stwierdził, że dobra osobiste, to wartości o charakterze niemajątkowym wiążące się z osobowością człowieka, uznane powszechnie w społeczeństwie. Wskazał również na stanowisko Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 19 listopada 2010 r., III CZP 79/10) zalecające powściągliwość w kreowaniu nowych dóbr osobistych i uznał, że wskazane przez powódkę poglądy teoretyków prawa nie podważają stanowiska Sądu Rejonowego, bowiem również oni wskazują, że o tym, czy mamy do czynienia z dobrem osobistym, decydują panujące w danym, społeczeństwie poglądy prawne, moralne i obyczajowe.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.) skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzuciła naruszenie art. 23 k.c. i art. 43 k.c. poprzez przyjęcie, że wolność gospodarcza (wolność prowadzenia działalności gospodarczej) nie spełnia przesłanek dobra osobistego. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej podniosła zarzut naruszenia art. 379 pkt 5 k.p.c. przez

pozbawienie pozwanej możliwości obrony jej praw przez nie wezwanie strony na rozprawę w dniu 28 listopada 2011 r. oraz na ogłoszenie wyroku w dniu 12 grudnia 2011 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności, odnosząc się do zarzutu nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.), wskazać należy, że jego uzasadnienie nie koresponduje z treścią zarzutów. Powódka zarzuca bowiem pozbawienie strony pozwanej możliwości obrony jej praw, zaś w uzasadnieniu podnosi argumenty wiążące to uchybienie ze stroną powodową. Przyjmując jednak, że intencją skarżącej było wykazanie, że to w stosunku niej zostały spełnione przesłanki określone w art. 379 pkt 5 k.p.c., stwierdzić należy brak podstaw do uwzględnienia zarzutu. Powódka była reprezentowana przez dwóch pełnomocników – adwokata B. i adwokata M. Zawiadomienie o rozprawie w dniu 26 listopada 2011 r. zostało prawidłowo doręczone adwokatowi M. w trybie art. 139 § 1 k.p.c. poprzez dwukrotne awizo. Ustanowienie dwóch pełnomocników nie oznacza, że pisma procesowe oraz zawiadomienia o terminach rozpraw są doręczane każdemu pełnomocnikowi z osobna, bowiem zgodnie z art. 141 § 3 k.p.c. doręczenie następuje do rąk tylko jednego z nich. Kwestia komunikacji pomiędzy pełnomocnikami pozostaje poza zakresem zainteresowania sądu również w tych wypadkach, w których jeden z pełnomocników nie przebywa pod znanym sądowi adresem przez dłuższy czas. Skoro przed rozprawą w dniu 28 listopada 2011 r. do sądu nie zostało skierowane zawiadomienie, któremu z pełnomocników należy doręczać korespondencję, nie stanowi uchybienia doręczenie jej jednemu z ustanowionych pełnomocników. Termin ogłoszenia wyroku został podany na rozprawie, a skoro ogłoszenie wyroku nie odbywa się na odrębnym posiedzeniu lub rozprawie sąd nie ma obowiązku powiadamiania o tym terminie nieobecnego na rozprawie pełnomocnika profesjonalnego lub zastępowanej przez niego strony.

Problem prawny sprowadza się w niniejszej sprawie do zagadnienia czy swoboda działalności gospodarczej należy do kategorii dóbr osobistych w rozumieniu art. 23 k.c. w zw. z art. 43 k.c.

Utrwalone jest stanowisko Sądu Najwyższego, że z uwagi na treść art. 43 k.c., w stosunku do osób prawnych możliwe jest stosowanie wprost jedynie art. 24 k.c. natomiast pozostałe przepisy o ochronie dóbr osobistych mogą być stosowane jedynie odpowiednio. Odpowiednie stosowanie oznacza po pierwsze, że prawo uznaje istnienie dóbr osobistych osoby prawnej, a po drugie, że wyłączone jest automatyczne stosowanie przepisów o ochronie tych dóbr z uwagi na różnice wynikające z odmienności strukturalnej i funkcjonalnej osób fizycznych i osób prawnych i po trzecie, że przepis ten ma charakter blankietowy i nie przesądza, jakie dobra osoby prawnej podlegają ochronie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2006 r., I CSK 169/06, niepubl.).

Ochrona dóbr osobistych jest realizowana przez konstrukcję praw podmiotowych odpowiadających poszczególnym dobrom. Zgodnie z powszechnym poglądem doktryny na prawa podmiotowe składają się wiązki uprawnień przyznane przez normę prawną i przez nią zabezpieczone w celu realizacji lub ochrony interesów podmiotu. Prawa podmiotowe są także określane jako moc jednostki uznana i zabezpieczona przez prawo, rozwijająca się z człowiekiem i z nim gasnąca, tkwiąca w jego życiu i ciele, jego czci i wolności i bezwzględnie i nierozzerwalnie związana z podmiotem uprawnionym, albo jako sytuacja prawna wyznaczona podmiotom przez obowiązujące przepisy. W uchwale z dnia 19 listopada 2010 r., III CZP 79/10/OSNC 2011/4/41 Sąd Najwyższy wskazał, że dobra majątkowe wynikają z tych wartości niemajątkowych, które są ściśle związane z człowiekiem, obejmując jego fizyczną i psychiczną integralność albo będąc przejawem jego twórczej działalności i dobrem majątkowym jest wartość immanentnie złączona z istotą człowieczeństwa oraz naturą człowieka, niezależna od jego woli, stała dająca się skonkretyzować i zobiektywizować. Dobra osobiste są prawami bezwzględnymi, nierozzerwalnie związanymi z podmiotem uprawnionym i nie można z góry określić ich treści, bowiem zależy ona od systemu wartości uznawanego przez porządek prawny w danym momencie.

Dobra osobiste osoby prawnej chronią pewną sferę wartości zastrzeżoną tylko dla danej osoby prawnej i określane są zarówno w doktrynie, jak i judykaturze jako wartości niemajątkowe, dzięki którym osoba prawna może funkcjonować zgodnie ze swoim zakresem działań. Dotychczasowe orzecznictwo przyjęło, że

osobom prawnym przysługują takie dobra osobiste jak dobre imię (dobra sława, reputacja, autorytet), nazwa (firma), tajemnica korespondencji. Wykluczone natomiast zostało przypisanie osobie prawnej takich dóbr osobistych, które związane są z posiadaniem sfery odczuć, a w konsekwencji dominujący jest pogląd, że dobra takie jak życie, zdrowie, godność, swoboda sumienia, wizerunek, nie dają się postrzegać jako dobra osobiste przysługujące osobie prawnej. (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2003 r., I CKN 100/01, z dnia 14 maja 2009 r., I CSK 440/08, z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 790/10, niepubl.).

Skarżąca spółka wskazała, że pozwana naruszyła poprzez bezprawne wykonywanie władzy publicznej jej dobro osobiste w postaci wolności działalności gospodarczej, które w jej ocenie jest odpowiednikiem wolności osoby fizycznej.

Wolność prowadzenia działalności gospodarczej jest kategorią wolności prawnie chronionej i jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyrokach z dnia 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02 (OTK – A – 2003/4/33, Dz. U. 2003/83/773) i z dnia 19 stycznia 2010 r., SK 35/08 (OTK – A 2010/1/12, Dz. U. 2010/16/90), art. 20 i 22 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej gwarantują prawo podmiotowe o randze konstytucyjnej. Istotą tej wolności jest swoboda podmiotu prawa prywatnego podjęcia oraz wykonywania działalności gospodarczej i podejmowania w tym zakresie działań faktycznych i prawnych, przy czym, zasadniczym celem tej działalności jest osiągnięcie zysku. Trybunał stwierdził również, że wolność gospodarcza stanowi podmiotowo wiązkę swobód obejmujących powyższe uprawnienie i ustawodawca określa granice korzystania z niej oraz potwierdza jej gwarancje prawne, natomiast system prawny nie kreuje wolności gospodarczej, ani nie przyznaje jej przedsiębiorcom. Z przepisu art. 22 Konstytucji wynika, że wolność gospodarcza podlega ograniczeniom wprowadzonym jedynie w drodze ustawy i znajdującym uzasadnienie w ważnym interesie publicznym. Zasada powyższa została skonkretyzowana w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz. U. z 2010 r., Nr 220, poz. 1447 ze zm.), który stanowi, że jej podejmowanie, wykonywanie i zakończenie jest wolne dla każdego na równych prawach z zachowaniem warunków określonych przepisami prawa. Doktryna jednolicie określa swobodę działalności gospodarczej jako publiczne

prawo podmiotowe o treści negatywnej, ujmując ją najczęściej jako wolność od ingerencji państwa w obszarze działalności ekonomicznej człowieka.

Katalog dóbr osobistych określony w art. 23 k.c. jest katalogiem otwartym, co oznacza, że w miarę rozwoju stosunków społecznych i gospodarczych pewne dobra osobiste mogą się w nim pojawiać jako nowe, a pewne mogą zostać wyeliminowane. Jak podkreślił Sąd Najwyższy w cytowanej uchwale III CZP 79/10, w ramach istniejących instrumentów ochrony cywilnoprawnej ochrona dóbr osobistych ma charakter wyjątkowy, w związku z czym sięganie do jej mechanizmów powinno następować z odpowiednią ostrożnością i powściągliwością, bez tendencji do sztucznego poszerzania katalogu tych dóbr. Nie ma podstaw do przyjęcia, że wszystkie prawa podmiotowe o randze konstytucyjnej, bądź ustawowej powinny być chronione za pomocą środków wskazanych w art. 24 k.c. Sąd Najwyższy w niniejszym składzie wyraża pogląd, że podmiotem prawa wolnościowego może być jedynie człowiek, ponieważ źródłem wolności jako dobra osobistego jest sfera indywidualnych wartości i stanu życia psychicznego integralnie związanych z człowieczeństwem, związana z godnością jako immanentną cechą każdego człowieka. Osoba prawna nie posiada sfery odczuć, a zatem odczucia, system wartości i wolna wola osób fizycznych ją tworzących nie mogą być traktowane jako projekcja odczuć, systemu wartości i wolnej woli osoby prawnej. W takim rozumieniu pojęcia wolnościowego prawa osobistego osoba prawna, posiadająca wprawdzie substrat osobowy, ale stanowiąca sztuczny twór organizacyjny, nie może być podmiotem tego prawa.

Zauważyć dodatkowo należy, że art. 6.1. ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. konkretyzujący zasadę swobody gospodarczej nie zawiera pojęcia „wolność działalności gospodarczej” ale używa pojęcia „swoboda działalności gospodarczej”, co świadczy o tym, że ustawodawca świadomie odstąpił od określenia gwarantowanego prawa jako prawa o charakterze wolnościowym. Podobne stanowisko, w odniesieniu do osób prawnych, zostało wyrażone również odnośnie do prawa osobistego w postaci godności i wolności sumienia.

W konsekwencji naruszenie, poprzez wykonywanie władzy publicznej, prawa przedsiębiorcy będącego osobą prawną, w zakresie swobody działalności gospodarczej nie stanowi naruszenia dobra osobistego osoby prawnej

w rozumieniu art. 23 k.c. w zw. z art. 43 k.c. i nie podlega ochronie na podstawie art. 24 k.c. Prawo swobody gospodarczej powinno być chronione przede wszystkim za pomocą środków publicznoprawnych, aczkolwiek nie można wykluczyć ochrony za pomocą środków wskazanych w art. 24 k.c., jeżeli jego naruszenie doprowadzi do pogwałcenia dobra osobistego, w ujęciu art. 23 k.c., przysługującego osobie prawnej.

Zważywszy na powyższe orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., o kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygając zgodnie z art. 108 § 1 k.p.c. oraz § 6 pkt 5 i art. 13 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).